

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه زهراييه (سلام الله عليها)

شهرستان نجف آباد

تحقيق پايانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان

فلسفه شرور در عالم هستی

استاد راهنما

سرکار خانم رحيم پور

استاد داور

دکتر راعي

پژوهشگر

نجمه خجسته

تیر ۱۳۹۲

تحمیدیه

دوش دیدم که ملائک در میخانه زدند گل آدم بسرشتند و به پیمانه زدند

ساکنان حرم ستر و عفاف ملکوت با من راه نشین باده ی مستانه زدند

حمد و سپاس خدای را که در انسان ، فطرت و سرشتی پاک قرار داد تا با این ذات بتواند به هدف اصلی که همان قرب الهی است برسد و سپاس خدای را که به ما توفیق داد تا بتوانیم حول این سرشت پاک سیر کنیم.

تقدیم

تقدیم به آیه شکیبایی و اسوه صبر و بردباری حضرت زینب "سلام الله علیها" مرد آفرینِ
آفرینش که در سرزمین سرخ هستی ، سختی ها و بلاها و شرّها را سبز و زیبا و خیر
،دید و گفت ما رایتِ اِلّا جَمیلا.

تقدیر و تشکر

از الطاف خداوند متعال که اگر لطف خدا از روی رحمت رحمانیت نبود، هرگز موفقیتی حاصل نمی شد و همچنین تشکر از مدیر محترم خانم امیرخانی و با تشکر از آقای دکتر راعی که وقت خود را در خدمت ما گذاشتند و مسئول پژوهش خانم بهرامیان که این راه را بر ما آسان کردند و تشکر از استاد بزرگوارم خانم رحیم پور که پا به پای این تحقیق مرا همراهی کردند. و در آخر تشکر از همسر و فرزندانم که مرادراین راه یاری کردند.

چکیده

نسبت دادن شرور باید به غیر خدا باشد، چون در اصل و ذات خلقت جهان شری به این معنا که حاکم است وجود ندارد. هر آنچه شر هست به نسبت است یعنی انسان هر آن چه را که به نفع خود باشد را خیر و آن چه به ضرر او باشد را شر می نامد. بنابراین با تحقیق در عالم هستی و این دنیای فانی، فلسفه شرور در این عالم می تواند آزمایش، ترفیع درجه، امتحان صبر و استقامت، تواضع یافتن، پند و عبرت گرفتن، ایجاد زمینه استغفار، شکوفایی و تکامل و یاپاکسازی خطاکاران از گناه و... باشد. که طی تحقیقاتی به این نتیجه می رسید که همین شرور از نفس انسان و گناه و جهل او و وسوسه های شیطانی برخاسته می شود و برای انسان همین بس که هراتفاقی را شر نپندارد که حتماً خیری در آن است.

کلید واژه: شرّ، فلسفه، خیر، عالم

گرسنگی آزمایش نمود و به مشقت و ناراحتی مبتلا ساخت، با امور ترسناک امتحان نمود و با سختی ها و مشکلات خالص گردانید ^۱." از این رو امیرالمؤمنین علی "علیه السلام" بخش دیگری از بلاها را پس از ادب سازی ظالمان؛ امتحان همگان دانسته، فرموده است: "إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدَبٌ وَلِلْمُؤْمِنِ إِمْتِحَانٌ..." ^۲

۲.۳. پند و عبرت

اثر دیگر دردها و رنج ها بیداری انسان از خواب غفلت است غرق شدن در نعمت ها و خوشی های بسیار، مایه ی غفلت می شود؛ سستی و تنبلی، انسان را می گیرد و خود و خدا را فراموش می کند. اما خداوند با سختی ها و گرفتاری ها، زمینه ی بیداری و بازگشت به سوی خود را فراهم می آورد. امام علی "علیه السلام" بلاها را مایه ی بیداری و نعمت ها را مایه ی استدراج ^۳ می داند: "اگر دیدی خداوند سبحان پشت سرهم بلا بر تو نازل می کند، تو را بیدار کرده است و اگر دیدی خدای سبحان با وجود گناهان پشت سرهم نعمت بر تو می فرستد، این استدراج است ^۴." حضرت علی "علیه السلام" در خطبه ی ۲۲۳ نهج البلاغه می فرماید: "دنیا با مشکلاتی که برای انسان می آفریند وی را پند می دهد و بیدار می کند. دنیا صادقانه از ناپایداری و رنج و تعب و بیماری و مرگ و نیستی خود خبر می دهد؛ ولی انسان ها از آن کمتر پند می گیرند. اگر آدمی درست در دنیا بنگرد و آن را خانه های ویران و سرزمین های خالی از مردمان بازشناسد، اندرزهایی نیکو و نمونه هایی فراوان فراروی او می گذارد تا از آن ها پند آموزد.

۲.۴. شکوفایی و تکامل

مصیبت ها و شداید برای تکامل بشر ضرورت دارند. ^۵ قرآن کریم می فرماید: لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ. ^۶ ما انسان را در رنج آفریدیم (زندگی او پر از رنج است). آدمی باید مشقت ها و سختی ها را تحمل کند تا هستی لایق خود را بیابد. لذا خداوند متعال برای تربیت و پرورش انسان ها، دو برنامه تشریعی و تکوینی دارد و در هر برنامه شداید و سختی ها را گنجانده است. در برنامه تشریعی، عبادت ها را فرض کرده و در برنامه ی تکوینی مصیبت ها را قرار

^۱ - محمد صفر، جبرئیلی، همان، ص 64.

^۲ - محمدباقر ابن محمدتقی، مجلسی، بحار النوار، ج 74، نشر دار احیاء التراث العربی، بیروت، 1403ق، باب 2، ج 72، ص 235.

^۳ - به تدریج نزدیک گردانیدن، اندک اندک و به تدریج خواستن (فرهنگ فارسی عمید)

^۴ - محمدابن احمد، تمیمی آمدی، همان، ج 3، ص 132، ح 4046.

^۵ - علامه جعفری، نهج البلاغه، خطبه 143، ص 409.

^۶ - بلد (90)، آیه 4.

داده است. روزه ، حج ، جهاد، انفاق، نماز، شدایدی هستند که با تکلیف ایجاد گردیده و صبر و استقامت در انجام آن ها موجب تکمیل نفوس و پرورش استعدادهای عالی انسانی است. سختی و مصیبت این طور نیست که اثرش فقط خمودگی، بریدن و قطع کردن باشد؛ اثرش بیش تر از تحریک است .

۲.۵. صبر و استقامت

یکی دیگر از آثار تربیتی مشکلات و سختی ها تقویت روحیه ی مقاومت و پایداری است وجود آفات و بلايا در مواردی انسان را در برابر حوادث، صبور و بردبار بار می آورد و طوفان حوادث نمی تواند درخت وجود او را از جای بکند^۱

. جایگاه و منزلت صبر در بُعد معنوی نیز قابل انکار نیست. حضرت علی "علیه السلام" در این باره فرموده است: "عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّاسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَارَأْسَ مَعَهُ وَ لَا فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ." ^۲ "شکیبایی پیشه کنید که نسبت به صبر و ایمان چون سر و بدن می ماند و همان گونه که تن بی سر سودی ندارد، ایمان بدون شکیبایی نیز سودمند نیست." مؤمن در راه رسیدن به هدف مقدس خویش، با مانع های بی شماری روبرو می شود که اگر در برابر آن ها شکیبایی نرزد هرگز به هدف نخواهد رسید.^۳

۲.۶. یاد خدا

عاشورا مظهری روشن از "یاد خدا" است که در گفتار و رفتار و حالت های امام حسین "علیه السلام" و یاران ویژه او دیده می شود. سید الشهداء "علیه السلام" در بحرانی ترین حالت ها و پیش آمدها، با یاد خدا آرامش می یابد و این اطمینان قلبی را به یاران و خانواده اش نیز منتقل می کند. در صبح عاشورا امام حسین "علیه السلام" با اصحاب خود نماز گذارد، سپس رو به آنان کرده فرمود: "خدایا در هر اندوهی، تکیه گاه منی و در حادثه ی ناگواری که بر من آید پشت و پناه و ذخیره ی منی ". "اللّٰهُمَّ أَنْتَ ثِقَّتِي فِي كُلِّ كَرْبٍ وَأَنْتَ رَجَائِي فِي كُلِّ شِدَّةٍ" ^۴ ..

^۱ - محمد صفر، جبرئیلی ، همان ، ص 69.

^۲ - علامه جعفری ، نهج البلاغه ، حکمت 82 ، ص 1004.

^۳ - علی اصغر، الهامی نیا ، آئین زندگی ، چاپ 2 ، زمستان 90 ، قم ، زمزم هدایت ، ص 84.

^۴ - فرهنگ سخنان امام حسین "علیه السلام" ، ترجمه علی مؤیدی ، چاپ هفتم ، پاییز 1387، نشر معروف، قم، ص 468 .

^۵ - إِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ. (مجادله(58)، آیه 19)

نتیجه گیری

باتوجه به این که خداخالق همه چیز است، پس هرآن چه خوبی و بدی هست در علم خداوند است. ولی مهم این جاست که شرّالذات وجود ندارد، یعنی خدا از ابتدا نخواسته که بدی ایجاد کند، بلکه خلقت و آفرینش همه از روی خیر و نیکی است. پس آن چه شروبدی به حساب می آید، همه ی آن ها نشأت گرفته از خود انسان است؛ یا نفس انسان، یا گناه او، یا جهل او، یا مخلوقات دیگر و یا وسوسه های شیطانی است.

باید به این نکته توجه کرد، که اگر هم شرّ وجود دارد همه برای انسان ضرورت دارد، چون ممکن است، آزمایش ایمان او باشد، یا باعث شود با خدا آشتی کند، یا خدا کند، زمینه استغفار او ایجاد شود، خطاکاران از گناه پاک شوند و موارد دیگر که اگر توجه شود دیگر به این نام نهاده نخواهند شد، همان گونه که حضرت زینب "سلام الله علیها" در مواجهه با این همه مشکلات می فرماید: من چیزی جز زیبایی ندیدم.

این مقاله به بُعد اخلاقی شرور بیشتر توجه کرده است، امید است تحقیق هایی بر دیگر بُعدهای شرور انجام شود.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

*قرآن، ترجمه آیت الله مشکینی

*نهج البلاغه، ترجمه علامه جعفری

*مفاتیح الجنان

۳۲- اسکندری، حسین، آیه های زندگی (آئین زندگی)، جلد ۸، چاپ دوم، سروش،

تهران، ۱۳۸۷

۳۳- الهامی نیا، علی اصغر، آئین زندگی، چاپ دوم، زمزم هدایت، قم، زمستان ۱۳۹۰

۳۴- امین، سیده نصرت اصفهانی، مخزن العرفان در تفسیر قرآن، ناشر نهضت زنان

مسلمان، تهران، ۱۳۶۱ ش

۳۵- جبرئیلی، محمد صفر، مسأله شر و راز تفاوت ها، چاپ اول، کانون اندیشه جوان،

تهران، ۱۳۸۵

۳۶- رشاد، علی اکبر، دانشنامه امام علی (علیه السلام) (مبدء و معاد)، جلد دوم، چاپ دوم،

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، ۱۳۸۲، ۱۲ جلدی

۳۷- لقمانی، احمد، راز سختی ها و بلاها در زندگی، چاپ اول، عطر سعادت، قم،

تابستان ۱۳۸۰

۳۸- هاشمی رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن، ج ۱۶، چاپ اول، چاپخانه بوستان کتاب،

قم، ۱۳۸۶

ب) منابع عربی

۳۹- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الحکم، محقق مصطفی

درایتی، دفتر تبلیغت، قم، ۱۳۶۶ ق

۴۰- عبدالباقی، محمد فواد، المعجم المفهرس بالالفاظ القرآن الکریم، چاپ اول، چاپ

علوی، ۱۳۸۹

- ۴۱- مؤیدی ، علی ، فرهنگ سخنان امام حسین "علیه السلام" موسوعه کلمات ، چاپ هفتم، نشر معروف ، قم ، پائیز ۸۷
- ۴۲- مجلسی ، محمد باقر بن محمد تقی ، بحار الانوار ، ج ۷۴ ، نشر دارالحیاء ، التراث العربی ، بیروت ، ۱۴۰۳ ق
- ۴۳- محمدی ری شهری ، محمد ، میزان الحکمه ، جلد ۵ ، چاپ دهم ، دارالحديث ، ۱۳۸۸ ، ۱۴ جلدی.

(ج) منبع انگلیسی

۴۴- www.irandoc.com